

Şâbân-ı Velî
Camii –
Kastamonu

Şâbân-ı Velî'nin türbesinin inşaatı Ömer Fuâdî tarafından I. Ahmed'in şehzadesi Sultan Osman'ın himayesinde başlatılmış, Şâbân-ı Velî'nin dervişlerinden Himmet De-de'nin oğlu Vezir Murad Paşa'nın kethüdâsı Ömer Bey'in desteğiyle sürdürülmüştür. Ömer Bey'in çok para harcaııp israf ettiği gerekçesiyle Nasuh Paşa tarafından Diyarbakir'de idam edilmesi üzerine Ömer Fuâdî'nin gayretleri ve hayır severlerin yardımlarıyla 1020 (1611) yılında tamamlanan türbe Abdülaziz ve II. Abdülhamid dönemlerinde önemli tamirler görmüştür. Halk arasında türbeyle ilgili rivayetler anlatılmakta ve halk türbenin yanındaki "Asâ suyu" denilen suyun zemzem suyu olduğuna inanmaktadır.

Ömer Fuâdî'nin yanı sıra Şâbânî şeyhlerinden İbrâhim Hâs, Şâbân-ı Velî hakkında *Tezkiretü'l-Hâs* adını verdiği bir menâkıbnâme kaleme almış (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4543), Şâbân-ı Velî Dergâhı'nın son şeyhi Mehmed Atâullah Efendi (Armay), Ömer Fuâdî'nin *Menâkıbnâme*'sine bir zeyil yazmıştır. Şâbân-ı Velî bütün tarikat çevrelerinde Anadolu'nun dört kutbundan biri olarak kabul edilir (diğerleri Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hacı Bektâş-ı Velî, Hacı Bayrâm-ı Velî'dir). Halvetiyye en fazla kola ayrılan tarikat olduğu gibi Şâbânîyye de Halvetiyye içinde birçok kola sahip en yaygın tarikattir. Şâbânîyye Anadolu, Balkanlar, Irak, Suriye ve Hicaz'dan Hindistan ve Afrika'nın içlerine kadar çok geniş bir coğrafyada temsil edilmiştir (bk. ŞÂBÂNİYYE). Şâbân-ı Velî'ye bir tecvid risâlesi atfedilmekteyse de (Kastamonu İl Halk Ktp., nr. 673, 806; Çiftçi, s. 113-114) bu doğru değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ömer Fuâdî, *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Kastamonu 1294; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 199;

Muslihuddin Vahyî, *Mi'râcû'l-Beyân-Miracın Tasavvufî Boyutu* (haz. Mustafa Tatcı – Cemal Kurnaz), Ankara 2002, s. 73; *Tomar-Halvetiyye*, s. 62-64; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, III, 511-530; H. J. Kissling, "Sa'bân Velî und Die Sa'bânîyye", *Serta Monacensia, Franz Babinger zum 15 Januar 1951 Als Festgruss Dargebracht*, Leiden 1952, s. 7-109 (yazının tercümesi için bk. "Şâbân-ı Velî ve Şa'bânîlik I-III" [trc. Serhan Tayşî], *Bülten: Bilim ve Sanat Vakfı*, V/32 [İstanbul 1993-94], s. 28-43; V/33 [1994], s. 30-35; V/34 [1994], s. 27-40); Ziya Demircioğlu, *Kastamonu Evliyâları*, Kastamonu 1962; a.mlf., *Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Postnişinleri*, Kastamonu 1990; İhsan Ozanoğlu, *Türk Büyüklerinden Ünlü Bilgin ve Mutasavıf Şa'bân-ı Velî: Hayatı, Eserleri ve Külliyesi*, Kastamonu 1966; L. Nihal Yazar, *Halvetîliğin Şa'bânîyye Kolu: Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme*, [baskı yeri ve tarihi yok], (Mas Matbaacılık); Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *Halvetîlik'in Şa'bânîyye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi*, Ankara 1991; N. Clayer, *Mystiques, état et société: Les halvetis dans l'aire balkanique de la fin du XVe siècle à nos jours*, Leiden 1994, s. 176-177, 260-262; a.mlf., "Sha'ban Weli", *Biographical Encyclopaedia of Sufis: Central Asia and Middle East*, New Delhi 2002, s. 423-425; a.mlf., "Sha'baniyya", *EP* (Ing.), IX, 155-156; Mustafa Seyfi Cihangir, *Şeyh Şa'bân-ı Velî Hazretleri'nin Hayatı ve Manevî Silsilesi*, Kastamonu 1997; Reşat Öngören, *Osmanlılarda Tasavvuf*, İstanbul 2000, s. 87; Fazıl Çiftçi, *Hazret-i Pîr Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Kastamonu 2002; Ali Erol, "Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Türbesi Etrafında Oluşan İnançlar, Gelenekler", *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri (23-27 Eylül 2002)*, Ankara 2004, s. 503-514; Zekiye Çağmırlar, "Kastamonu Halk Kültürü İçinde Yatır-Ziyaret İnanç ve Bu İnanç Çerçevesinde Şeyh Şaban-Velî Etrafında Oluşturulan Efsaneler", *İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri (18-20 Eylül 2003)*, Ankara 2005, s. 445-464; Mustafa Tatcı, "Kastamonulu Eren Şa'bân-ı Velî ile İlgili Yeni Bilgiler", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, özel sayı, Ankara 2007, s. 309-318.

MUSTAFA TATCI – CEMAL KURNAZ

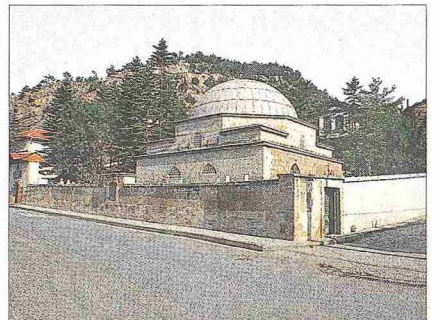
ŞÂBÂN-I VELÎ KÜLLİYESİ

Kastamonu'da
XVI. yüzyılda inşa edilen külliye.

Hisarardı mahallesinde yer alan, esasını tekkenin oluşturduğu külliye cami, türbe, kütüphane, matbah, şadırvan ve iki dergâh evinden meydana gelmiştir. Caminin 10,50 × 19,50 m. boyutlarında dikdörtgen planlı harimi moloz ve kesme taş duvarlı olup ahşap tavan ve kiremit kaplı ahşap çatı ile örtülüdür. Girişi doğu cephesinden olup kuzey duvarının önünde ahşap halvet hücreleri yer almaktadır. Doğu ve batı yönünde 1,60 m. genişliğindeki kâgir beden duvarlarının kalınlığından yararlanılarak başka halvet hücreleri de oluşturulmuştur. Caminin minaresi kuzeydoğu köşesinde. Alçı mihrap geometrik motiflerle bezenmiş, ahşap olan minber ve vaaz kürsüsü zengin biçimde süslenmiştir. Kürsünün yanlarındaki kitâbelerden 1051'de (1641) Hasan Çelebi adlı bir kişi tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.

Kastamonu'da Halvetiyye tarikatının Şeyh Şâbân-ı Velî'den önce Şeyh Seyyid Sünnetî Efendi (ö. 864/1459 [?]) zamanında var olduğu bilinmektedir. Bugünkü caminin yerinde küçük bir mescid yer almaktaydı. Tarikatın faaliyetleri ilk defa küçük, ahşap bir yapı olan Şeyh Sünnetî Efendi Mescidi'nde başlamıştır. Şeyh Şâbân-ı Velî de önceleri bu mescidde ibadet etmiş ve tarikat faaliyetlerini devam ettirmişse de mescidin o yıllarda şehir dışında kalması sebebiyle halkın talebi üzerine bir süre Honsalar Camii'nde faaliyette bulunmuş, bu caminin yanmasının ardından tekrar Şeyh Sünnetî Mescidi'ne dönmüştür. Bugünkü caminin kapısı üstündeki kitâbeye göre yapı, 988 (1580) yılında III. Murad'ın

Şâbân-ı Velî Türbesi – Kastamonu

Şâbân-ı Velî Türbesi üzerindeki kitâbe

mürşidi Şücâ' Efendi tarafından yeniden inşa edilmiştir. Cami aynı zamanda tekkenin tevhidhânesi olarak kullanılmıştır. Halvetîlik 1925 yılında tarikatların kapatılmasına kadar faaliyetini sürdürmüş, tekkede Şâbân-ı Velî'den sonra on yedi şeyh görev almıştır. Çok sayıda onarım geçiren ve 1872'de yeniden inşa edilen tekkenin anılan tarihte şeyhi Hâfız Mehmed Said Efendi ve âyin günü cuma gecesi idi. 1114 (1702-1703) yılında caminin bitişiğindeki derviş odaları, matbah, pencere ve halvetler tamir edilmiştir. 1162'de (1749) tekrar onarım gören külliye avlu kapısı üzerindeki kitâbelere göre 1189 (1775) yılında Mehmed Paşa ve 1845'te Sultan Abdülmecid'in emriyle Kastamonu Kaymakamı Sâlih Ağa yeniden tamir ettirmiştir. Külliye son olarak 1950'de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmış, caminin minaresi de bu dönemde yenilenmiştir. Evkaf sicilinin 26. sayfasında kayıtlı vakfiye ile 990 (1582) yılında bazı yerlerin gelirlerinin buraya tahsis edildiğini Mehmed Behçet kaydetmektedir (s. 152).

Şâbân-ı Velî Türbesi külliyesinin avlusunda caminin doğusunda yer alıp 9,50 × 9,50 m. boyutlarında kare planlı, kubbe örtülü, kesme taş cepheli ve özenli işçiliğe sahip bir yapıdır. Doğu ve batı cephelerinde birer kapısı, batı duvarında bir, güney duvarında iki penceresi bulunmaktadır. Türbe içerisinde on altı sanduka vardır. Bunlardan ortada yer alan ve pirinç korkuluklarla çevrelenmiş olanı 976'da (1569) vefat eden Şeyh Şâbân-ı Velî'ye aittir. Caminin ilk bânisi Şeyh Seyyid Sünnetî Efendi kible önündeki hazirede medfundur. Türbenin inşası, kapı üzerinde yer alan kitâbeye göre Küre Kadısı Akkaş Hibetullah Efendi tarafından 1020'de (1611) bitirilmiştir. Türbenin doğu cephesindeki kapının üs-

tünde yer alan kitâbeye göre 1028 (1619) yılında Kastamonu valilerinden Kurşuncuzâde Mustafa Paşa tarafından açtırılmıştır. I. Ahmed'in sadrazamı Halil Paşa'nın türbenin kubbesinin kurşunlarını tamamlattığı, Kastamonu Kadısı Emin Efendi'nin alemini yaptırdığı bilinmektedir. Dergâhın beşinci postnişini Ömer Fuâdî Efendi, türbenin inşasını ve bu dönemde yapılan tamiratını anlatan *Türbenâme* adında bir eser kaleme almıştır. 1190'da (1776) türbenin doğusundaki yolun izinsiz inşa edilen bir evle daralması ve bu evin pis sularının türbeye zarar vermesi üzerine türbenin çevresinin düzenlenmesi için evin yıkılıp yolun genişletilmesinin istendiği kaydedilmektedir. Türbede Abdülfettah Efendi (ö. 1896) tarafından yazılmış levhalar bulunmaktadır.

Külliyesinin içerisindeki Şâbân-ı Velî Kütüphanesi, güney duvarından bitişik olduğu Şeyh Şâbân-ı Velî'nin türbesiyle birlikte 1020'de (1611) inşa edilmiştir. Günümüzde doğusuna ilâve edilen mekânla birlikte ibadet yeri olarak kullanılmaktadır. Özgün yapı, girişi batı duvarında olan kare planlı bir bina olup batı ve doğu cephelerinde birer pencere bulunmakta, aynalı tonozla örtüldüğü görülmektedir. 1810 yılında 132 cilt kitap barındıran kütüphanede 1922'de yirmi dokuzu el yazması 239 kitabın yer aldığı belirtilmektedir (Mehmed Behçet, s. 102).

Külliye bünyesinde ayrıca iki dergâh evi, evlerin arasında matbah ve şadırvan bulunmaktadır. Daire planlı şadırvanın teknesi taştır. Ahşap dikmelere oturan sekizgen sundurma piramidal çatısı kiremit kaplıdır. Kitâbesine göre bu şadırvan Fatma Hanım tarafından 1900'de yaptırılmıştır. Tekkenin haziresinde önemli kişilere ait çok sayıda mezar taşı vardır. Geleneksel Kastamonu evlerinin seçkin örnekleri arasında yer alan evler ve matbah yakın dönemde restore edilmiş ve müze olarak hizmete açılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Behçet, *Kastamonu Âsâr-ı Kadime-si*, İstanbul 1341, s. 92-93, 102-152; Ahmet Gökoğlu, *Paphlagonia-Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*, Kastamonu 1952, s. 213, 289-291, 401; İhsan Ozanoğlu, *Türk Büyüklerinden Ünlü Bilgin ve Mutasavvıf Şaban-ı Velî: Hayatı, Eserleri ve Külliyesi*, Kastamonu 1966, s. 20-34; Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *Halvetîlik'in Şâbânîyye Kolu: Şeyh Şâbân-ı Velî ve Külliyesi*, Ankara 1991, s. 101-118; Fazıl Çiftçi, *Kastamonu Camileri, Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler*, Ankara 1995, s. 35-48; Kemal Kutgün Eyüpgiller, *Kastamonu Kent Tarihi*, İstanbul 1999, s. 107-108, 116-117, 122, 144, 175.

KEMAL KUTGÜN EYÜPGİLLER

ŞÂBÂNİYYE

(الشعبانية)

Halvetiyye tarikatının
Şâbân-ı Velî'ye
(ö. 976/1569)
nisbet edilen kolu.

Halvetiyye tarikatının dört ana kolundan (Cemâliyye, Ahmediyye, Rüşeniyye, Şemsiyye) Cemâliyye'nin bir şubesidir. II. Bayezid devrinde İstanbul'a gelip kendisine tahsis edilen Kocamustafapaşa Dergâhı'nda irşad faaliyetine başlayan Cemâl-i Halvetî tarafından kurulan Cemâliyye, Sünbüliyye ve Şâbânîyye adlı iki büyük kola ayrılmıştır. Cemâl-i Halvetî'nin halifelerinden Sünbül Sinan'a nisbet edilen Sünbüliyye, İstanbul merkezli bir tarikat olma özelliği taşıırken seyrü sülûkünü Bolu'da Cemâl-i Halvetî'nin diğer halifesi Hayreddin Tokadî'nin yanında tamamlayan Şâbân-ı Velî memleketi Kastamonu'da faaliyet göstermiş, Şâbânîyye tarikatı, XVI. yüzyılda çevre illerde yayıldıktan sonra XVII. yüzyılda İstanbul'da temsil edilmeye başlanmıştır. Şâbânîyye bu yüzyıldan itibaren Anadolu ve Balkanlar'dan Suriye, Hicaz, Mısır, Kuzey Afrika ve Hindistan'a kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.

Şâbânîyye'nin silsilesi Şâbân-ı Velî, Hayreddin Tokadî, Cemâl-i Halvetî, Pîr Muham-

Şâbân-ı Velî
Külliyesi'nin
avlu kapısı
üzerindeki
kitâbe